

МА Батица Николић³⁹
ОШ „Вук Караџић“ Сочаница

ПОТРЕБА И ЗНАЧАЈ ОБУКЕ МЕНТОРА – УЧИТЕЉА У ЦИЉУ УНАПРЕЂИВАЊА НАСТАВНОГ ПРОЦЕСА

Апстракт: *Квалитет једног наставника чини његово образовање, а да би се осигурао квалитет образовања наставника потребно је доћи до савремених образовних система и модела. Стручно оспособљавање и усавршавање кроз практичну наставу и обуку су кључна компонента између теоријског и практичног учења и један од процеса који траје од иницијалног образовања и касније уз рад и током рада наставника. Менторство је континуирани процес професионалног развоја у коме и ментор као и студент и учитељ приправник имају веома активну улогу са више аспеката свога рада. Постоје различити ставови о менторској обуци. Као учитељ практичар са дугогодишњим искуством и ментор студентима на пракси и учитељима почетницима, кроз реализацију менторског процеса увидео сам додатну потребу поседовања одговарајућих знања и вештина и неопходну и адекватну припрему за успешно реализовање менторске наставе и рада. Одговарајућа подршка учитељима менторима била би потребна и неопходна у циљу унапређивања процеса менторства. Један од кључних услова за успешно реализовање менторског процеса било би организовање и извођење обуке за менторе. Филозофски факултет у Нишу је од 2014. године почео са програмом обуке ментора као научно утемељеним, систематски осмишљеним и сврсисходно организованим програмом овладавања фундаменталним принципима „савремене школе“.*

Кључне речи: *учитељ, ментор, менторство, менторска обука, менторски процес, менторска настава.*

ОБРАЗОВАЊЕ И СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ

Образовање је од битан чинилац у развоју и животу сваког појединца, али и целокупног друштва у коме живимо и радимо. За важност, квалитет и развој образовања морају бити заинтересовани сви у једној држави, а не само просветни радници којима је образовање поље деловања и један од примарних задатака наставничке професије. Потребне и изазови новог времена подразумевају веома нагле и брзе

³⁹ baticanikolic@gmail.com

промене у свим областима живота и рада, а међу њима је образовање као веома важан фактор друштвеног развоја.

Квалитет наставника чини његово образовање, без обзира на друштвено-политичко уређење и модел образовног система у којем ради. Да би се осигурао квалитет образовања наставника, потребно је доћи до добрих и савремених образовних система и модела.

Стручно оспособљавање и усавршавање је процес који се одвија и траје од иницијалног образовања и касније уз рад и током рада наставника. И овај образовни сегмент повезан је и подложен променама, које треба тражити и посматрати кроз улогу и задатке школе, с једне стране, и образовање и усавршавање наставника за остваривање тих улога, са друге стране. И ако у области професионалног образовања учитеља и наставника многа питања остају отворена, у стручној јавности постоји потпуна сагласност о томе да овај концепт не подразумева само стицање иницијалног образовања, већ обухвата и разноврсне активности и облике њиховог перманентног усавршавања. (Кулић, 2011: 207).

Наставници имају одлучујућу улогу у планирању, организацији и реализацији наставног процеса, као и у остваривању циљева и задатака образовања и васпитања. Да би те своје задатке у теорији и пракси успешно остварили и реализовали неопходно је да се континуирано стручно усавршавају у складу са личним потребама, прописаним правилницима и у оквиру законске регулативе актуелног просветног и образовног система.

Стручно оспособљавање кроз практичну наставу и обуку су кључна компонента између теоријског и практичног учења. Систем стручног усавршавања наставника кроз повезивање теорије и праксе, јачање партнерства и повезивање између наставничких факултета и школа кроз систем менторске обуке, уводи нас у осетљиво подручје и модел образовања студената на пракси и наставника приправника и почетника.

У раду се нећемо бавити појмовима и звањима ментора кроз њихове улоге као што су: институције наставника чији је задатак да прати рад, учење, ваннаставне активности, напредовање и понашање ученика-штићеника; ментором као вишим звањем наставника; (по ранијем правилнику о напредовањима), ментором као универзитетским наставником; или менторским радом као моделом наставе. Нећемо тумачити ни постављати широка питања и давати опширне одговоре о томе ко су ментори, шта је менторство, који су модели и стратегије менторства и менторског рада, које су улоге, задаци и компетенције ментора. У раду се указује о потреби и значају обуке учитеља-будућих ментора и њиховом професионалном развоју у циљу унапређивања

наставног процеса. Упознаћемо се и са једним моделом обуке ментора, његовим програмом и планом рада.

МЕНТОРСТВО

Поједини научни и стручни радници су се код нас у великој мери кроз социокултурни контекст бавили и радили на развијању менторства. Њихово разумевање наставника као рефлексивних практичара упућује их на опредељење ка рефлексивном приступу образовној пракси. То значи, да само школе које се континуирано мењају и реформишу могу развијати рефлексивне практичаре.

Менторство је засновано на сарадничкој интеракцији ментор-наставник и има за циљ, да код наставника развије компетенције у различитим сегментима професионалне улоге наставника (Маринковић, 2009:112). То је део континуираног процеса професионалног развоја у коме и ментор и студент и учитељ приправник имају веома активну улогу са више аспеката свога рада. Менторство наставнику почетнику и студенту јесте процес у којем наставници дају подршку студенту или наставнику почетнику, како би их увели у праксу и допринијели стицању одређеног искуства за успјешан завршетак студија, односно сврсисходан и успјешно окончан приправнички стаж (Завод за школство, 2009: 6).

Ментори су једни од најважнијих партнера у образовању учитеља и зато би требали бити искусни и најбољи учитељи, афирмисани и доказани у сфери васпитно-образовног рада, како у настави, тако и у ваннаставним активностима школе, а и шире. Углавном се сматра да је улога адекватног ментора кључни елеменат у успешним програмима увођења. У неким формалнијим програмима постоје подстицаји којима се најпреданији и најквалификованији старији наставници охрабрују да постану ментори и тренери наставницима почетницима (*Наставници су битни: Како привући, усавршавати и задржати ефикасне наставнике* 2010: 177). Школе као вежбаонице за практичан рад имају посебну улогу и значај у оквиру образовања студената и учитеља практичара. Њихова улога је у повезивању теорије и праксе, факултета и школа. Различита су мишљења и ставови учитеља-ментора око потребе додатног стручног оспособљавања за послове ментора, али о томе ћемо нешто касније.

ПОДРШКА И ОБУКА УЧИТЕЉИМА-МЕНТОРИМА

Као учитељ практичар са дугогодишњим искуством и ментор студентима на пракси и учитељима почетницима, кроз реализацију менторског процеса увидео сам додатну потребу поседовања

одговарајућих знања и вештина и неопходну адекватну припрему за успешно реализовање менторске наставе и рада. Одговарајућа подршка учитељима-менторима била би потребна и неопходна у циљу унапређивања процеса менторства. Један од кључних услова за успешно реализовање менторског процеса било би организовање и извођење посебне менторске обуке и одабир стручне педагошко-психолошке и дидактичко-методичке литературе уз вођење и стручну обуку универзитетских наставника са наставничких факултета.

Разлога за потребно пружање подршке учитељима-менторима у смислу адекватне менторске обуке, а у циљу унапређивања наставног процеса има више. Без намере да умањимо важност формалног образовања, сматрамо да се током школовања за учитељску или наставничку професију не стичу и не развијају довољно компетенције неопходне за квалитетно обављање менторства (Ристановић, Банђур, 2009: 132). Учители и наставници у основним школама такође нису имали довољно одговарајуће обуке за реализацију менторског рада. Морамо истаћи да су ипак учитељски факултети у предности над осталим наставничким факултетима у погледу плана и програма и припреме и образовања студената из педагошко-психолошке и дидактичко-методичке обуке.

Сваком учитељу и предметном наставнику ментору који је као такав уважен и цењен у школи, додатна је одговорност и обавеза за даљим стручним образовањем и усавршавањем у менторском послу. Али, уз добро осмишљену, планирану и квалитетну обуку и систематично оспособљавање ментора о значају професионалне праксе студената и учитеља приправника, а уз одговарајућу литературу и квалитетну обуку од стране стручњака подигле би се на виши ниво компетенције, вештине и знање потребно за реализацију овог веома битног и важног процеса. Једино континуирани ток васпитно-образовног и наставног процеса доводи до жељених резултата, а то значи повезивање иницијалног образовања и стручног усавршавања које се одвија уз рад и током рада. Нисмо ту сигурни да таква веза и континуитет данас постоји у довољној мери. Такав вид стручног усавршавања кроз своје програме морали би обављати матични факултети, институције које се баве иницијалним образовањем учитеља и наставника. Потпуно су оправдана истраживања појединих наших угледних професора на тему стручног усавршавања, потребе посебне обуке за менторе и институционализације тог подручја образовања.

ШТА КАЖУ ИСТРАЖИВАЊА?

Обимно истраживање о значају менторства у систему професионалне праксе иницијалног образовања учитеља раније су обавили Душан Ристановић са Педагошког факултета у Јагодини и професор Вељко Банђур са Учитељског факултета у Београду. Предмет и циљ истраживања су место и улога ментора у систему професионалне праксе иницијалног образовања учитеља и како учитељи ментори и студенти будући учитељи сагледавају значај менторства у систему професионалне праксе иницијалног образовања учитеља. Кроз ставове учитеља и студената истраживали су: мотивисаност учитеља за бављење менторским радом, посебну обуку за менторство и критеријуме избора ментора (који обухватају радно искуство, степен стручне спреме и ниво образовања, професионалне и персоналне квалитете), способност учитеља за обављање менторства кроз одређене функције и активности.

Анализом одговора са примењених упитника установљено је да међу испитиваним групама углавном постоје разлике у вези са потребом постојања посебне обуке за менторе и прецизно дефинисаних критеријума избора ментора и оспособљеношћу ментора за реализацију менторских задатака. Наведене су и конкретне смернице које указују на неопходност изградње и развијање система менторства и професионалне праксе студената на моделу акционе рефлексije као једног од императива унапређивања образовања учитеља (Ристановић, Банђур, 2009: 115).

ИСКУСТВА ДРУГИХ ЗЕМАЉА

Искуства страних земаља у вези са посебном обуком наставника за бављење менторским радом су различита. Према подацима доступним преко EURYDICE (Европска информациона образовна мрежа) у појединим земљама Европске уније ситуација је следећа: посебна обука за менторе не постоји у Немачкој, Луксембургу и Шкотској, а у различитим облицима постоји у Француској, Холандији, Аустрији, Португалији, Енглеској, Северној Ирској, Кипру и Словенији (Ристановић, Банђур, 2009: 123).

ОБУКА МЕНТОРА КОД НАС

Препознавајући потребу и значај обуке ментора и менторског рада, пионирски подухват у тој области стручног усавршавања, започео је у 2014. години Филозофски факултет у Нишу. Центар за образовање

наставника и професионално усавршавање је организациона јединица Филозофског факултета у Нишу, организована 2013. године, са циљем реализације додатних едукативних програма целоживотног образовања и професионалног усавршавања у којем се остварују студијски програми за образовање наставника и програми за иновацију знања, стручно образовање, професионално усавршавање и образовање током читавог живота.

Основни задаци центра су: организација стручних семинара, скупова, панела, радионица, успостављање тешње сарадње између наставника практичара и Филозофског факултета у виду саветодавних активности, информативних и сарадничких разговора, праћење иновација у настави и новина у образовним политикама. Циљна група Центра су наставници, посленици јавних и културних делатности, студенти виших нивоа студија (*преузето са сајта Филозофског факултета у Нишу, www.filfak.ni.ac.rs, 2014*)

Истовремено, ово је научно утемељен, систематски осмишљен и сврсисходно организовани програм овладавања фундаменталним принципима „савремене школе“ у складу са захтевима Министарства просвете Републике Србије.

ПРОГРАМ СТРУЧНОГ УСАВРШАВАЊА (ОБУКА МЕНТОРА)

Програм стручног усавршавања „Обука ментора за извођење студентске наставне праксе“ намењен је свим наставницима основних и средњих школа који желе да усаврше или стекну професионално искуство у менторском раду са студентима-хоспитантима свих наставничких факултета.

Програм је конципиран у виду једносеместралног курса теоријско-радионичарског типа током кога ментори могу стећи неопходна знања и вештине из најсавременијих психолошко-педагошких теорија, као и методичко вођење из угла (разно) предметне наставне методологије.

Визија менторске обуке

С обзиром на нову професионалну улогу наставника у савременој школи и *друштву које учи*, те појачане захтеве у стицању основне четири компетенције наставничке професије, јавила се потреба да се и реализација професионалне праксе у основним и средњим школама подигне на ниво који ће задовољити захтеве савременог универзитетског образовања. Будући да Министарство просвете и науке РС у Стратегији развоја образовања у Србији до 2020. године препоручује рефлексивни модел наставне праксе, актуелизована је

тенденција за стручним усавршавањем ментора у правцу рефлексивног наставника и истраживача наставне праксе.

Мисија менторске обуке

Полазници обуке темељно овладавају најважнијим постулатима савремене психолошке и педагошке теорије; упознају се са најмодернијим методичким приступима и моделима наставе; упознају се са савременим теоријама менторства и улогом савременог ментора у високообразовним процесима; овладавају менторским вештинама.

Организација и реализација менторске обуке

Обука се организује у виду блок-наставе викендом у току зимског или летњег семестра текуће академске године. Настава се реализује у виду предавања, вежби и радионица, али и константном консултативном наставом у договору са предметним професором (у термину консултација).

Наставни план

Обука ментора за вођење студената на професионалној наставној пракси заснована је на изабраним тематским целинама из акредитованих студијских курсева Филозофског факултета у Нишу из области педагогије, психологије и методика предметне наставе на основним и мастер студијским програмима. Изводе је предметни професори Филозофског факултета у Нишу.

Након реализованих наставних активности менторске обуке уследиће провера стечених знања и вештина полазника курса, на основу чега кандидат стиче сертификат Филозофског факултета у Нишу о стицању квалификације ментора за вођење студената на професионалној наставној пракси.

Предвиђене активности

Активности обухватају:

-Пријављивање и пријем кандидата за похађање програма Обуке ментора за извођење студентске наставне праксе.

-Похађање једносеместралних курсева менторске обуке из Психологије, Педагогије и Методике наставе.

-Полагање испита у термину испитних рокова након завршене обуке.

-Пријава и евидентирање положених испита врши се на прописаним обрасцима.

-Записник попуњава Служба за мастер и докторске студије и предметни наставници. Записник поред имена кандидата, садржи назив предмета и рубрику за описно оцењивање: *положио-није положио*.

-Након положених испита на Програму менторске обуке, кандидат добија сертификат о стеченом степену стручног усавршавања за менторско вођење професионалне праксе и стечених 30 ЕСПБ (по 10 ЕСПБ према сваком курсу).

(преузето са сајта Филозофског факултета у Нишу, www.filfak.ni.ac.rs, 2014)

Наведена „Обука ментора за извођење студентске наставне праксе“ и њен програм на Филозофском факултету у Нишу, може бити пример за почетак оваквог вида стручног усавршавања и на другим Наставничким Педагошким и Учитељским факултетима. Тиме би се побољшала сарадња факултета и школа-вежбаоница и уз прописане Правилнике и Програме рада унапредио квалитет менторског рада и целокупног наставно-образовног процеса.

Литература

Кулић, Р. (2011): *Компаративна педагогија- теорија, системи, реформе*, Свет књиге Београд, Филозофски факултет Бања Лука.

Маринковић, С. (2010): *Професионални развој наставника и постигнућа ученика*, Учитељски факултет, Ужице.

Менторство-приручник за наставнике (2009): Завод за школство, Подгорица.

Наставници су битни (2010): *Како привући, усавршавати и задржати ефикасне наставнике*, Министарство просвете РС, Београд

Образовање и усавршавање наставника (2010): Дидактичко-методички приступ, Зборник радова са међународног научног скупа, Учитељски факултет, Ужице.

Образовање за будућност (1994): Педагошко друштво Србије, Београд.

Поткоњак, Н. (2008): *Залажем се за институционализацију стручног усавршавања наставника: у: Образовање и усавршавање наставника- облици и модели*, Учитељски факултет, Ужице.

Ристановић, Д., Банђур, В. (2009): *Менторство у систему професионалне праксе иницијалног образовања учитеља: у: Унапређење образовања учитеља и наставника од селекције до праксе*, Педагошки факултет, Јагодина.

Унапређење образовања учитеља и наставника (2009): Од селекције до праксе- Зборник радова са међународне конференције, Педагошки факултет, Јагодина.

Филозофски факултет у Нишу (2014): Сајт факултета, www.filfak.ni.ac.rs.

Хебиб, Е. (2009): *Школа као систем*, Филозофски факултет, Београд.

NEED AND IMPORTANCE OF A MENTOR-TEACHER TRAINING IN ORDER TO IMPROVE THE TEACHING PROCESS

Summary: *The quality of a teacher makes his education, and to ensure the quality of teacher education it is necessary and of great need to achieve a modern educational system and models. Professional training and development through practical teaching and training are the key component between theoretical and practical learning and a process that takes from initial education and later on with the work and during the work of teachers. Mentoring is a process of continuous professional development in which the mentor and student and teacher trainee have a very active role in many aspects of their work. There are different views on mentor training. As a teacher practitioner with years of experience and mentor of students and teacher beginners, through the implementation of the mentoring process, I realized the need for additional holding the appropriate knowledge and skills necessary and adequate preparation for the successful implementation of teaching and mentoring work. Appropriate support for teacher mentors would be required and necessary in order to improve the process of mentoring. One of the key conditions for successful realization of the mentoring process would be organizing and conducting training for mentors. Since 2014 faculty of Arts in Nis began with the training of mentors as a scientifically based, systematically designed and organized program of practical mastery of the fundamental principles of the "modern school".*

Key words: *teacher, mentor, mentoring, mentor training, mentoring process, mentoring.*